

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXVII.

Fasc. 12.

KISS BARNABÁS

Az egyenlő bánásmód követelménye az
Alkotmánybíróság gyakorlatában

SZEGED
2005

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXVII.

Fasc. 12.

KISS BARNABÁS

**Az egyenlő bánásmód követelménye az
Alkotmánybíróság gyakorlatában**

SZEGED
2005

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis

ATTILA BADÓ, ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOBVOS,
LÁSZLÓ BODNÁR, ERVIN CSÉKA, JÓZSEF HAJDÚ, MÁRIA HOMOKI-
NAGY, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS
MARTONYI, IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY,
BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ,
LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit

KÁROLY TÓTH

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADÓ ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BLUTMAN LÁSZLÓ, BOBVOS PÁL,
BODNÁR LÁSZLÓ, CSÉKA ERVIN, HAJDÚ JÓZSEF, HOMOKI-NAGY
MÁRIA, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY
PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE,
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti

TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Univ.

ISSN 0563-0606 Acta Jur.

Bevezető

Évekig tartó szakmai viták után a Magyar Köztársaság Országgyűlése 2003. december 22-én fogadta el az *egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról* szóló 2003. évi CXCV. törvényt (Ebt.). Ennek alapján egy új, egyetemes törvény formájában valósult meg hazánkban az antidiszkriminációs jog reformja. *Egy átfogó törvény szükségességéről* számos érv és ellenérv fogalmazódott meg a szakirodalomban, sőt ebben a kérdésben 2000-ben maga az Alkotmánybíróság is állást foglalt. (Erre a tanulmány 10. pontjában még visszatérünk.) A *törvény koncepciójáról* többek között a *Fundamentum* című folyóirat 2000. évi 2. száma közölt több írást.¹ A téma iránt érdeklődők számára az *Ebt. elfogadását követően* is jelentek meg kitűnő tanulmányok az egyenlő bánásmód legfontosabb elvi kérdéseit illetően.²

Az antidiszkriminációs törvény elfogadását megelőzően a hazai szabályozás – a 45/2000. (XII. 8.) AB határozat megfogalmazása szerint – *többszintű rendszerben* valósult meg, amelyre alapvetően az „ágazati tagoltság” volt jellemző. Az alapvető diszkriminációellenes rendelkezéseket általános hatállyal „az egész jogrendszerre kiterjedően” maga az *Alkotmány* tartalmazza. Az egyenlő bánásmódra vonatkozó *törvényi szabályozás* az egyes nagyobb jogterületekre, jogágakra lebontott diszkriminációt tiltó szabályok formájában jelent meg. (Ezek a normák – persze módosult formában – az Ebt. hatályba lépésével is fennmaradtak!) Az alkotmányi szabályozás részletnormáit döntően anyagi jogági kódexek (Ptk., Btk, Mt. stb.), illetve eljárási törvények (Bszi, Áe. stb.) tartalmazták és tartalmazzák.³

A fentiek értelmében a magyar jogrendszerben az Ebt. hatályba lépése előtt is számos jogszabályi rendelkezés tiltotta a diszkriminációt, de *sehol sem definiálta azt*. (Egyedül a Munka Törvénykönyve határozta meg az európai normák átvételével 2001. július 1-től a közvetett hátrányos megkülönböztetés fogalmát.)

---

¹ FARKAS LILLA – KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF – KÁRPÁTI JÓZSEF: Néhány megjegyzés az egyenlő bánásmódról szóló törvény koncepciójához. *Fundamentum*, 2003, 2. sz., 121–130. p.; ZLINSZKY JÁNOS: Gondolatok és aggályok egy koncepció kapcsán. Uo. 131–136. p.; BÁRSONY JÁNOS: Vélemény a szabályozás elveiről. Uo. 137–139. p.

² A törvényjavaslat „parlamentari sorsának” összefoglalását olvashatjuk BIRÓ ALMA: *Pro és kontra az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőségről szóló törvény margójára*. Parlamenti Módszertani Iroda, 2003/2004, 328–333. p.

BITSKEY BOTOND – GYULAVÁRI TAMÁS: Az antidiszkriminációs szabályozás reformja. *Acta Humana*, 2004, 4. sz., 13–40. p.

³ A modellről és a szabályozás részleteiről lásd KISS BARNABÁS: Az egyenlő bánásmód elvének és a hátrányos megkülönböztetés tilalmának jogi szabályozása. *Acta Jur. et Pol.* Tom. LXIII. Fasc. 12, Szeged, 2003, 38. p.

Ezért az *Alkotmánybíróságra* várt az a feladat, hogy *határozataival kibontsa* az Alkotmány 70/A. §-ába ütköző hátrányos megkülönböztetés tilalmának legfontosabb fogalmi elemeit. Ennek annál is inkább nagyobb a jelentősége, mivel a testület által elbírált *indítványok igen jelentős része* ezzel a problémával kapcsolatos. Az Alkotmánybíróság e tárgykörbe tartozó precedens határozatai többnyire még 1990-ben és 1992-ben születtek. A második öt évtől kezdődő gyakorlatot a precedens határozatokra alapított döntések jellemzik.⁴ Az alábbiakban a hosszabb távra is iránymutató, meghatározó döntések legfontosabb elemeit mutatjuk be szűkebb témánk szemszögéből.

Ki kell emelnünk, hogy az alkotmánybíróági gyakorlat ismerete a törvény elfogadása után sem vesztette el aktualitását. A *határozatok elvi szabályozásainak jelentős része ugyanis – az általános nemzetközi jogi és főként az európai uniós normák mellett – jelentős támpontul szolgált az egységes törvény koncepciójához*. 2005. február 1-én megkezdte működését hazánkban az *Egyenlő Bánásmód Hatóság*, amelynek eljárása részletes szabályait a 362/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet tartalmazza. Természetesen mind a Hatóság, mind az egyéb szervek előtt folyó diszkriminációs eljárásokban továbbra sem nélkülözhető az Alkotmánybíróság határozatainak ismerete.

1. A megkülönböztetési tilalom első értelmezése és a pozitív diszkrimináció alkotmányos korlátai

Az Alkotmánybíróság először a 9/1990. (IV. 25.) AB határozatában foglalkozott az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében megfogalmazott *megkülönböztetési tilalom értelmezésével*. Az indoklás szerint „a *diszkrimináció tilalma nem jelenti* azt, hogy minden, még a végső soron nagyobb társadalmi egyenlőséget szolgáló *megkülönböztetés tilos*. A megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a *jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie*, azaz az emberi méltóság alapjogán nem éshet csorba, azonos tisztelettel és körülménnyel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és a kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni.

Mindebből következik, a gyermekek számától, vagy családi helyzetétől függő és így *egyenlőtlen elosztás* egyrészt *nem nyugodhat olyan szempontokon*, amelyek a *gyermekeket, mint személyeket nem egyenlően kezelik*, és ezek *nem különböztethetnek meg valamely más szabadságjog megsértésével* (például valóság, vagy faj, nemzetiség stb. szerint).

A három vagy több gyermek, illetve egyedülállónak legalább két gyermek nevelése az adóalany számára *esélyegyenlőtleniséget jelentő, hátrányos helyzetnek minősül*. A személyi jövedelemadóról szóló törvény kifogásolt pontjaiban ennek az *esélyegyenlőtleniséget teremtő hátrányos helyzetnek a kiküszöbölését*

⁴ Az értelmezett alkotmány. (Szerk. Holló András és Balogh Zsolt), Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2000, 646–647. p.

célozza a jogalkotó.” Mindezek alapján a törvény nem az Alkotmány által tiltott módon tesz különbséget a gyermekek, illetve az adózó polgárok között.

Az Alkotmánybíróság a fenti ügy kapcsán szükségesnek tartotta megállapítani: „*az azonos személyi méltóság jogából esetenként következhet olyan jog is, hogy a javakat és esélyeket mindenki számára (mennyiségileg) is egyenlően osszák el. De ha valamely – az Alkotmányba nem ütköző – társadalmi cél, vagy valamely alkotmányos jog csakis úgy érvényesíthető, hogy e szűkebb értelemben vett egyenlőség nem valósítható meg, akkor az ilyen pozitív diszkriminációt nem lehet alkotmányellenesnek minősíteni.*”

A határozat záró soraiban az Alkotmánybíróság megfogalmazta a *pozitív diszkrimináció alkotmányos korlátait*. „A pozitív diszkrimináció korlátjának a tágabb értelemben leírt, tehát az *egyenlő méltóságra* vonatkozó megkülönböztetés tilalma, illetve az *Alkotmányban pozitívan megfogalmazott alapjogok* tekintendők. Bár a *társadalmi egyenlőség*, mint cél, mint társadalmi érdek megelőzhet egyéni érdekeket, de *nem kerülhet az egyén alkotmányos jogai elé.*”

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint, tehát az Alkotmány 70/A. §-ában lefektetett *hátrányos megkülönböztetés tilalma „nem abszolút”*: attól a határozatban kifejtettek szerint *el lehet térni*.

2. Megkülönböztetés az adott szabályozási koncepción belül – „homogén csoport”

Az Alkotmánybíróság 21/1990. (X. 4.) AB határozatában a privatizáció – reprivatizáció kapcsán alkotmányellenes megkülönböztetésnek minősítette azt, hogy *kellő alkotmányos indokok hiányában* egyes személyek tulajdonát – a *tulajdon tárgya szerint* – reprivatizálják, másokét viszont nem. A határozat indokolásában számos olyan *kritériumot és értékelési szempontot* állapított meg, amelyek ma is irányadók a diszkrimináció megítélése során.

Alapelvei éllel mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy az Alkotmány 70/A. §-a az *emberi, illetve állampolgári jogok tekintetében* – tehát nem általában – *tiltja a megkülönböztetést*. (Nyilvánvaló, hogy a természetesen létező *társadalmi egyenlőtlenségek* felszámolása, vagy a társadalmi értelemben vett egyenlőség garantálása legfeljebb csak, mint *társadalmi cél* kerülhet a jog látószögébe, pl. a pozitív diszkrimináció kapcsán. Az Alkotmány adott szakasza tehát csak a *jogi értelemben vett egyenlőséget* garantálja.)

A határozat igazi „újdonságát” az V. rész b. pontja tartalmazza.

„Az a kérdés, hogy a *megkülönböztetés az alkotmányhatárok között* maradt-e, csakis a *mindenkori szabályozás tárgyi és alanyi összefüggésében* vizsgálható, hiszen ugyanaz a kritérium például „földtulajdonos” a *kontextustól függően* minősülhet diszkriminatívna. Az *egyenlőségnek az adott tényállás lényeges elemére* nézve kell fennállnia. Ha azonban *adott szabályozási koncepción belül eltérő szabályozás* vonatkozik *valamely csoportra*, ez a megkülönböztetés tilalmába ütközik, kivéve, ha az eltérésnek *kellő súlyú alkotmányos indoka* van.

Az állami tulajdon magántulajdonba adása során az állam az Alkotmány preambulumban célul tűzött *szociális piacgazdaság* megvalósításának feladatát látja el. Arra nézve azonban tulajdonosként szabadon cselekszik, hogy a magántulajdont akár saját tulajdonának átadása révén is miként támogatja. Ha azonban az állam az állami tulajdon magántulajdonba adása során a *tulajdonszerzés feltételeit* tekintve *megkülönbözteti* és másként kezeli a *volt tulajdonosokat*, mint a *nem-tulajdonosokat*, sőt a *volt tulajdonosok csoportján belül* tovább *differenciál*, csak akkor nem sérti meg az Alkotmány 70/A. §-át, ha indokai megfelelnek a *pozitív diszkrimináció* feltételeinek.

A különbségtétel alkotmányosságának az a bizonyosság a feltétele, hogy a tulajdonosok és a nem-tulajdonosok közötti *megkülönböztetés olyan eljárásban* alakul ki, amelyben a volt tulajdonosok és a nem-tulajdonosok *szempontjait azonos körülménnyel és elfogulatlansággal* mérlegették. A volt tulajdonosoknak, csakúgy, mint a nem-tulajdonosoknak *nem* az állami tulajdonból való *részvételre* van ugyanis joguk, hanem arra, hogy egy ilyen *lehetőség szabályozásánál egyenlőként* kezeljék őket, és mindegyikük *szempontjait hasonló figyelemmel és méltányossággal értékeljék*. E nélkül a megkülönböztetés alkotmány-sértő.”

Végezetül a határozat kapcsán ki kell emelnünk azt, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában következetesen alkalmazott formula – miszerint a meg nem engedett megkülönböztetés csak „*az azonos szabályozási koncepción belül*” merülhet fel – lényegében megegyezik az Európai Emberi Jogi Bíróság „*összehasonlítási próbájának*” és az EU Bírósága „*hasonló helyzet*” kapcsán kialakított kritériumainak. Az egyszerűsített lényege ezeknek abban foglalható össze, hogy az *egyenlőként* kezelés kérdése az *egészen különböző jogi helyzeteket illetően fel sem merülhet*.

Az ún. „*homogén csoport*” kritériumát kiválóan foglalja össze a nyugellátások tárgyában született 26/1993. (IV. 29.) AB határozat (Kilényi Géza különvéleménye kapcsán). Ez a különvélemény rámutatott: „a diszkrimináció vizsgálatánál központi elem annak meghatározása, hogy kiket kell *egy csoportba tartozónak* tekinteni. *Nem diszkriminatív* ugyanis az a jogi szabályozás, amely *adott szabályozási koncepción belül valamennyi jogalany* tekintetében tartalmaz *mindenkire nézve egyforma korlátozást*.

Az adott esetben a szabályozás szempontjából *homogén csoport* vitán felül álló módon a *nyugdíjasok összességét* foglalja magában. Az a szabályozás pedig, amely a *homogén csoporton belül* – a szociális biztonsághoz való jogot és a „vásárolt jog” elvét figyelmen kívül hagyva – a nyugdíj összege alapján történő különbségtétel alapján *csupán egyesekre nézve állapít meg korlátozást*, az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében *tiltott diszkrimináció klasszikus esete*.

Teljességgel *elfogadhatatlan* az az érvelés, hogy a magasabb összegű nyugdíjak emelésének nominális maximálása elengedhetetlen a kisnyugdíjasok javára alkalmazott pozitív diszkrimináció anyagi fedezetének előteremtéséhez. *Pozitív diszkriminációról* ugyanis akkor beszélhetünk, ha a jogalkotó *valamely csoport egyik alcsoportja számára* – egy alkotmányos cél megvalósítása érdekében

– a csoport egészére megállapított szabályoknál kedvezőbb feltételeket teremti, a jelen esetre konkretizálva: nagyobb mértékű nyugdíjemelést ír elő. *A negatív diszkrimináció azonban nem lehet a pozitív diszkrimináció eszköze, vagyis egyesek jogfosztása árán nem lehet mások számára többletjogokat biztosítani.*”

Az azonos szabályozási koncepción belüli eltérő szabályozás feltételeire az Alkotmánybíróság visszatért többek között az 1406/B/1991. AB határozat (ABH 1992, 500.) indoklásában is. „Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint még azonos szabályozási koncepción belül sem jelenti az eltérő szabályozás akadályát, ha az nem önkényes, a megkülönböztetésnek kellő indoka van, és objektív ismérveken nyugszik. Az, hogy a megkülönböztetés az alkotmányos határok között marad-e, csak a szabályozás tárgyi és alanyi összefüggésében vizsgálható”.

3. Az Alkotmány egyenlőségi követelménye tisztán jogi alapon vizsgálandó

Már a 21/1990. (X. 4.) AB határozat kapcsán említettük, hogy az Alkotmány nem általában, hanem csak az *emberi, illetve állampolgári jogok tekintetében* tiltja a megkülönböztetést. A jogi és az egyéb, jogon kívüli szempontok alapján vizsgálandó egyenlőség *határozott elválasztására* irányuló megfogalmazások még számos határozatban újra és újra megtalálhatók [Lásd még pl. 61/1992. (XI. 20.) AB határozat]. A jogi és a gazdasági egyenlőség elhatárolása került többek között vizsgálat alá a 32/1991. (VI. 6.) AB határozatban.

A határozat értelmében az Alkotmány 70/A. §-ában megfogalmazott *egyenlőség követelménye* „a jog általi egyenlőként kezelésre irányuló alkotmányos elv, amelybe nem értelmezhető bele a személyek vagyoni egyenlősége ...” „A gazdasági egyenlőtlenség és az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése között ugyanis összefüggés nincs. Az a tény, hogy a rossz anyagi helyzetűek a kedvezőbb anyagi pozícióban lévőkhez képest hátrányosabb körülmények között vannak, nem az alkotmányellenes megkülönböztetésből, hanem a társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségből fakad. Mivel a *materiális egyenlőtlenség alkotmányosan nem tiltott*, a sérelmezett jogi szabályozás technikájában és koncepciójában meg nem engedett megkülönböztetést nem tartalmaz.”

4. A diszkrimináció tilalmának kiterjesztése a jogi személyekre és jogegyenlőség a tulajdonjogban

Az Alkotmány „*minden személy*” számára biztosítja az emberi, illetve állampolgári jogokat bármely megkülönböztetés nélkül. „Az Alkotmányban meghatározott alapkategóriák [mint pl. az 57. § (5) bekezdésében írt jogorvoslathoz való jog, a 13. § (2) bekezdése szerinti tulajdonhoz való jog, a 70/A. §-ában írt diszkrimináció tilalma stb.] – *annak ellenére*, hogy az Alkotmány azokat *állampolgári aspektusból* fogalmazza meg – a *személyekre általában*, így jogi szemé-

lyekre is vonatkoznak [21/1990. (X. 4.) AB határozat, 7/1991. (II. 28.) AB határozat]. A jogi személy számára is biztosított tehát, hogy *alkotmányos jogait bármely megkülönböztetés nélkül érvényesíthesse*. A diszkriminációnak az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében írt tilalma azonban *nem jelenti minden megkülönböztetés tilalmát.*” [1441/B/1990. AB határozat, ABH 1991. 590–591.]

Hasonlóképpen szól erről a kérdésről az 59/1992. (XI. 6.) AB határozat is (ABH 1992., 273.). „Bár az Alkotmány 70/A. §-a az emberi, illetve az állampolgári jogok tekintetében tiltja a megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a megengedhetetlen megkülönböztetés tilalma – *alanyi és tárgyi összefüggésében – a jogi személyekre (az államra) is vonatkozik.*”

A *magánszemélyek és jogi személyek közötti egyenlőség* körében érdemes kiemelni az Alkotmánybíróság 18/1992. (III. 30.) AB határozatát. Ez a földtörvény azon vitatott rendelkezését vizsgálta, amely a mezőgazdasági nagyüzemeknek a területükön fekvő tanya és föld magánszemélyek közötti adásvétele esetén elővásárlási jogot biztosított a magánszemélyekkel szemben. Az Alkotmánybíróság – visszautalva a 21/1990. (X. 4.) AB határozatára – kifejtette, „*hogy az Alkotmány 9. §-ának (1) bekezdése nem tulajdoni formák között különböztet, hanem ellenkezőleg, a tulajdon bármely formájára nézve diszkrimináció tilalmat* fogalmaz meg. A 9. § (1) bekezdése ennek folytán a 70/A. § (1) bekezdésében is foglalt *jogegyenlőségi tételének a tulajdonjogra vonatkoztatott kifejtése*. Bár az Alkotmány 70/A. §-a az emberi, illetve állampolgári jogok tekintetében tiltja a megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a támadott törvényi szabályozás alanyi és tárgyi összefüggésében *személyek közötti* olyan megkülönböztetést jelent, amely *megengedhetetlen*. A *magánszemélyek közötti szerződéssel szemben* ugyanis nem áll fenn a *jogi személy kedvezményezésének alkotmányos alapja*; a nagyüzem javára szóló elővásárlási jog alkotmányos határok közötti kedvezmény ugyan, az azonban *nem vezethet személyek közötti megkülönböztetésre*, hanem *meg kell maradnia a gazdasági szempontú szabályozási koncepción belül*.

Ez tehát azt is jelenti, hogy *nincs kellő súlyú alkotmányos indoka* annak sem, hogy csak a magánszemélyek egymás közötti szerződéseire vonatkozzék az eltérő szabályozás, mert az *adott tényállás lényeges elemére nézve* – a diszkrimináció tilalma folytán – egyenlőségnek kell fennállnia. Ebben az összefüggésben pedig a *gazdasági szempont egyforma súllyal érvényes* a mezőgazdasági nagyüzem bármely tulajdonosára, továbbá a tanya és földingatlanra vonatkozó adás-vételi szerződés *bármely alanyára*. Ebből következik, hogy a *szabályozás alanyok közötti megkülönböztetése diszkriminatív*, ezért az Alkotmánybíróság a támadott rendelkezést alkotmányellenesnek mondta ki és megsemmisítette.”

5. A diszkrimináció tilalmának kiterjesztése az egész jogrendszerre, az ún. járulékos alapjogi teszt

Az Alkotmánybíróság 61/1992. (XI. 20.) AB határozata több, hosszú távra szóló elvi jelentőségű megállapítást tartalmaz. A jogegyenlőség egyik újabb megfogalmazásából kiindulva kiterjesztette a diszkrimináció fogalmát az *emberi, illetve alapvető állampolgári jogokon túl* a jogok egész rendszerére, a *nem-alapjogok* körére is, és végül fontos gondolatokat rögzített a köztehetséviselés alkotmányos kötelezettségét illetően.

„A jogegyenlőség lényege, hogy az állam, *mint közhatalom*, s mint jogalkotó köteles *egyenlő elbánást* biztosítani a területén tartózkodó minden személy számára. Ebben az összefüggésben nem tehet különbséget közöttük faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint.

Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében foglalt tilalom *nemcsak az emberi, illetve az alapvető állampolgári jogokra* irányadó, hanem e tilalom – *amennyiben a különbségtétel sérti az emberi méltósághoz való jogot* – *kiterjed az egész jogrendszerre*, ide értve azokat a jogokat is, amelyek *nem tartoznak* az emberi jogok, illetőleg az alapvető állampolgári jogok közé.

A jogegyenlőség *nem jelenti* a természetes személyeknek a *jogon kívüli szempontok* szerinti egyenlőségét is. Az *ember*, mint a társadalom tagja hivatása, képzettsége, kereseti viszonyai stb. szerint különbözhet, és ténylegesen *különbözik is más emberektől*.

Az állam joga – s egyben bizonyos körben kötelezettsége is –, hogy a *jogalkotás során figyelembe vegye* az emberek között ténylegesen meglévő *különbségeket*. Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése ugyanis *nem bármifajta különbséget tilt* – egy ilyen általános tilalom összeegyeztethetetlen lenne a jog rendelkezésével – hanem, csupán az *emberi méltósághoz való jogot sértő* megkülönböztetéseket.

Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság nyomatékosan rámutat: Az Alkotmány hivatkozott rendelkezésének a vagyoni helyzet szerinti különbségtételt tiltó szabályát is csak ekként szabad értelmezni. Amikor tehát az Alkotmány 70/I. §-a kifejezetten a *vagyoni viszonyoknak megfelelő köztehetséviselést* írja elő, ez *nem jelent* az alaptörvényen belüli *ellentétet* a 70/A. § (1) bekezdésével. Sem a jogegyenlőségből, sem a hátrányos megkülönböztetés tilalmából *nem következik* ugyanis, hogy

- vagyoni helyzetére való tekintet nélkül *mindenki azonos mértékben* lenne köteles hozzájárulni a közterhekhez, illetőleg
- az állam bizonyos, kifejezetten a hátrányos szociális helyzet ellensúlyozását szolgáló *jogok* (pl. szociális bérlet kiutalására való jogosultság), *segélyek vagy kedvezmények* szabályozásával *ne vehetné figyelembe az érintett személyek vagyoni helyzetét.*”

Az Alkotmánybíróság idézett határozatában egyébként azt is megállapította, hogy a kötelezettségek alóli *mentesülésre* vagy bizonyos *kedvezményekre senkinek sincs alanyi joga*. Ezek kérdésében a *jogalkotót széles körű mérlegelési jog* illeti meg.

6. *Eltérő teszt alkalmazása az alapjogokra és az alapjogokon kívüli egyéb jogokra*

Miután az Alkotmánybíróság 61/1992. (XI. 20.) AB határozatában az egész jogrendszerre kiterjesztette a diszkrimináció tilalmát, ez indokoltta tette, hogy a testület *különböző mércét* dolgozzon ki az *alapjogokat érintő* diszkriminációra, és azokra az esetekre, amikor a hátrányos megkülönböztetés *alapjognak nem minősülő egyéb jogra* vonatkozik. Ez utóbbi körben alkalmazza az Alkotmánybíróság az ún. *járvékos alapjogi tesztet*. Ennek az „*ésszerű indokra*” épülő vizsgálatnak a feltételeit először a 35/1994. (V. 24.) AB határozat (ABH 1994. 200.) tartalmazta: „Az Alkotmánybíróság a termőföld mértékére és értékére vonatkozó korlátozás alkotmányossági elbírálásánál abból indult ki, hogy a *alapjognak nem minősülő egyéb jogra* vonatkozó, személyek közötti hátrányos megkülönböztetés, vagy más korlátozás alkotmányellenessége akkor állapítható meg, ha a sérelem összefüggésben áll valamely alapjoggal, végső soron az *emberi méltóság* általános személyiségi jogával és a megkülönböztetésnek, illetve korlátozásnak *nincs tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indoka*, vagyis önkényes.” Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata során ebben a körben tehát akkor ítélte *alkotmányellenesnek* a jogalanyok közötti megkülönböztetést, ha a *jogalkotó önkényesen, ésszerű indok nélkül* tett különbséget az *azonos szabályozási kör* alá vont jogalanyok között. Annak megítélésénél, hogy a megkülönböztetés indoka *ésszerű-e*, azaz nem önkényes-e, tekintettel kell lenni a *törvény céljára* is [30/1997. (IV. 29.) AB határozat].

Ahogy arra a 30/1997. (IV. 29.) AB határozat is rámutatott, ez a *mérce* „*ugyanaz, mint amit az Alkotmánybíróság már 1990-ben a pozitív diszkrimináció alkotmányos alkalmazása korlátjaként megállapított: az önkényes, ésszerű indok nélküli megkülönböztetés sérti az emberi méltóság alapját*”, mert ilyen esetben a törvényhozó bizonyosan nem kezelte az érintetteket *azonos méltóságú személyként*, s nem értékelte mindegyikük szempontjai *azonos körülménnyel, figyelemmel és méltányossággal*. Az ilyen szabályozás „a pozitív diszkrimináción belül is alkotmányellenes”: [1/1995. (II. 8.) AB határozat, ABH 1995. 31. 47.].

A 30/1997. (IV. 29.) AB határozat kifejtette azt is, hogy 1992 után az Alkotmánybíróság *más mércét* alkalmazott az *alkotmányos alapjogokat érintő* diszkriminációra (a *szükségesség/arányosság tesztjét*), s más mércét arra az esetre, ha a 70/A. §-ban megfogalmazott diszkrimináció-tilalmat az alapjogon kívül egyéb jogokra terjesztette ki. A *szükségesség/arányosság teszt* lényegében az *alapjogok alkotmányos korlátozásának mércéje*. Alapvető jogok korlátozásá-

ra az Alkotmánybíróság rendkívül szigorú feltételrendszert állapított meg, amelyet már 1990 óta [lásd pl. 20/1990. (X. 4.) AB határozat] következetesen alkalmaz. Ez az ún. *általános alapjogi teszt*, vagy más néven a *szükségesség-arányosság teszt*. A diszkrimináció kapcsán természetesen azonban nem a alapjog korlátozásának, hanem a *megkülönböztetés, az eltérő bánásmód lehetőségének alkotmányos kereteiről* van szó.

Alapjog korlátozásához, illetve az alapjoggal kapcsolatos megkülönböztetés alkalmazásához *nem elég annak* pusztá „*ésszerűsége*”, hanem többre van szükség, arra, hogy a különbségtétel vagy korlátozás „*elkerülhetetlen*” legyen. Már a 21/1990. (X. 4.) AB határozat kimondta, hogy az „*alkotmányos jogok mindenfajta korlátozásának megengedhetőségét csak olyan indokok alapján lehet elbírálni, amelyek adott összefüggésben a korlátozás elkerülhetetlenségére vonatkoznak*”. A „*szükségesség*” tehát az indokolhatóság szempontjából az AB gyakorlatában *végző eszközt* jelent, ha a megkülönböztetés alkalmazására *kényszerítő ok* áll fenn, amikor a szabályozás célja *másként nem érhető el*. A korlátozás vagy különbségtétel *célja, indoka* egy másik *alapvető jog vagy szabadság* védelme vagy egyéb *alkotmányos cél* érvényesítése lehet.

Ami az „*arányosságot*” illeti, a megkülönböztetésnek vagy korlátozásnak *összhangban kell lennie az elérni kívánt cél fontosságával*. Az eltérő kezelés *mértéke* csak olyan lehet, amely cél eléréséhez *feltétlenül szükséges*. A törvényhozó köteles az adott *cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt* (különbségtételt) kiválasztani. Természetesen magának az *eszköznek* (a különbségtételnek) *önmagában alkalmasnak* kell lennie a cél elérésére. Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében *alapvető jog lényeges tartalmát törvény sem korlátozhatja. Alapvető jog lényeges tartalma és végző soron az emberi méltósághoz való jog tehát, mind a hátrányos megkülönböztetés, mind pedig a pozitív diszkrimináció abszolút alkotmányos korlátját jelenti*.

7. A különbségtétel vizsgálata az érintett jogszabályok szerint⁵

Az Alkotmánybíróság a hátrányos megkülönböztetést sérelmező ügyekben először azt vizsgálja, hogy *van-e egyáltalán különbségtétel*. Ennek során valamely csoportalakítási ismérv alapján meg kell határozni a *jogalanyok azon csoportjait*, amelyekre nézve a jogalkotó eltérő szabályokat állapított meg. Ebben a folyamatban a *vizsgálendő jogszabályokat* illetően *többféle eset* is előfordulhat.

Lehetséges, hogy az indítványozó panaszában azt kifogásolja, hogy egy *jogi normán belül* nem vették egyenlő mértékben figyelembe az érintettek szempontjait. Ekkor az AB *első lépésben* azt állapítja meg, hogy a *norma mely csoportokat kezelte különbözőképpen*. A megkülönböztetés nyilvánvaló, az eltérő bánásmód előre kalkulálható azok esetében *akikre a jogszabály vonatkozik és*

---

⁵ Lásd erről KOVÁCS KRISZTINA: A hátrányos megkülönböztetés tilalma. In *Emberi jogok*. (Szerk. Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila), Osiris, Budapest, 2000, 388–390. p.

akikre eleve nem. A megkülönböztetés megfelelő alkotmányos indok hiányában tiltott diszkriminációnak minősül [pl. 24/1990. (XI. 8.) AB határozat].

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában olyan esetet is találunk, amikor *két jogszabály tartalmát* kellett a testületnek összehasonlítani ahhoz, hogy az alkotmányértés kérdésében állást foglaljon a megkülönböztetést illetően. A bírák itt is arra keresték a választ, hogy az eltérő szabály alkalmazásának a jogalkotó részéről van-e (legalább) ésszerű indoka [lásd pl. 10/2001. (IV. 12.) AB határozat].

Harmadik lehetőségként két norma összehasonlítása úgy is történhet, hogy az összehasonlítás pillanatában az *egyik norma hiányzik.* A 14/1995. (III. 13.) AB határozatában pl. a testület az azonos neműek kapcsolatát elismerő polgári jogi szabály hiányát alkotmányellenesnek találta, mert a Ptk. élettársakra vonatkozó rendelkezései csak a különeműek együttélése esetére fogalmazódtak. Az azonos neműek és a különeműek élettársi együttélése mindenben hasonló kapcsolatot takar, ezek eltérő jogi rendezése, illetve az azonos neműekre vonatkozó szabályozás hiánya az AB szerint nem volt igazolható.

8. Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében szereplő „egyéb helyzet szerinti” különbségtétel

Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében szereplő felsorolás a megkülönböztetés lehetséges alapjait illetően *példálózó jellegű*, az alkotmányos védelem a listán nem szereplő más szituációkra is kiterjed. Az „*egyéb helyzet*” fordulat több ízben szolgált jogszabályhelyek megsemmisítésének alapjául. A 45/2000. (XII. 8.) AB határozat ilyenként említi – szintén csak példálózó jelleggel – a *szexuális irányultságot* [20/1999. (VI. 25.) AB határozat], a *jogsértés súlyát* a nem vagyoni kártérítésnél [34/1992. (VI. 1.) AB határozat], a *foglalkozást* [74/1995. (XII. 15.) AB határozat, és a *személyiség jogi vagy természetes voltát* [68/1997. (XII. 29.) AB határozat].

A fentiekén túlmenően az Alkotmánybíróság már több határozatában foglalkozott az *életkor*, mint „*egyéb helyzet*” szerinti különbségtétel alkotmányos összefüggéseivel is. Megállapította, hogy a *törvényhozónak jogában áll* meghatározott foglalkozások gyakorlását, illetőleg tisztségek, beosztások betöltését *életkori feltételekhez* kötni, vagyis szükséges alsó- és lehetséges felső életkort előírni.

Az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint „meghatározott munkakörök, beosztások, funkciók betöltésével kapcsolatos életkori korlátozások, ha *azok nem önkényesek*, nem jelentenek meg nem engedett diszkriminációt. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az életkori feltételek, ha azok az adott *kategóriába tartozó minden személyre egyformán vonatkoznak és nem önkényesek*, nem sértik az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezést” [857/B/1994. AB határozat, ABH 1995. 716–718.]. Ezen az alapon találta alkotmányosnak a

testület, pl. az egyetemi tanárok és az alkotmánybírók esetében a 70. életévet, mint a tisztségből való felmentés felső határát.

Az életkor, mint „egyéb helyzet” szerinti diszkrimináció tilalmával összefüggésben a 18/2001. (VI. 1.) AB határozatban az Alkotmánybíróságnak azt kellett megállapítani, hogy a *jogalkotó egyenlő méltóságú személyként kezelte-e az érintett jogalanyokat*, amikor az egyes reprodukciós beavatkozások igénybevételére térítésmentesen jogosultak köréből kizárta a 60. életévüket betöltött férfiakat. „Az Alkotmánybíróság megítélése szerint *nincs alkotmányos indoka* annak, hogy a reprodukzív korú, meddő nő pusztán azért nem veheti igénybe térítésmentesen a szükséges beavatkozást, mert – az egyébként nemzőképes – férje (élettársa) betöltötte a 60. életévét. Ebben az esetben a jogalkotó a *meddőség miatt egészségügyi ellátásra szoruló reprodukzív korú nők csoportjához tartozó személyeket* nem kezelte egyenlő méltóságú személyként.”

A *szexuális irányultság* – mint a megkülönböztetés alapja – kérdésével az Alkotmánybíróság eddig *három döntésében* foglalkozott. Az *első* – a korábbiakban már említett – 14/1995. (III. 13.) AB határozatában a testület megállapította; nincs alkotmányos alapja annak, hogy az *élettársi* viszonyra vonatkozó szabályok az azonos nemű személyek tartós életközösségére semmilyen esetben se terjedjenek ki. A *házasságkötés* lehetőségét az azonos neműek között az Alkotmánybíróság ugyanakkor elutasította. Úgy érvelt, hogy a házasság intézményében a *férfiak és a nők külön-külön* képezik a jogalanyoknak azt a *homogén csoportját*, amelyet *azonos módon* kell kezelni. „Az alkotmány csak a *különneműek közötti házasságkötés feltételei egyenlő szabályozásának* követelményét támasztja a jogalkotóval szemben, ami nem foglalja magában az azonos neműek házasságának lehetőségét.”

A 20/1999. (VI. 25.) AB határozatban az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a *szexuális irányultság* alapján történő megkülönböztetés az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében megjelölt „*egyéb helyzet*” szerinti különbségtétel. A testület a „*vérfertőzés*” büntetőjogi tényállásából törölte [Btk. 203. § (3) bekezdés] a „*vagy természet elleni fajtalanságot követ el*” szövegrészt. A vizsgált esetben, ún. *ésszerűségi teszt* alapján nem indokolható a *különnemű testvérek közötti fajtalanság* és az *azonos nemű testvérek közötti fajtalanság* eltérő büntetőjogi megítélése. (A Btk. csak az utóbbit rendelte büntetni.) Nem igazolható az Alkotmánybíróság szerint az sem, hogy eltérő lenne ezek társadalomra veszélyessége.

A következő lépést a *homoszexualitás dekriminalizációja* területén az Alkotmánybíróság 37/2002. (IX. 4.) AB határozata tette meg. A testület megsemmisítette a Btk. 199. §-ában foglalt „*természet elleni fajtalanság*” és a 200. §-ában szabályozott „*természet elleni erőszakos fajtalanság*” tényállását. A döntést megelőzően – mint láttuk – az *Amszterdami szerződés* és a 2000/78/EK irányelv az Európai Unióban kifejezetten is üldözendővé tette a szexuális orientáción alapuló hátrányos megkülönböztetést. Az *Európai Parlament Külügyi Bizottsága* 2002 júniusában közzétett 72. számú ajánlásában ismételten felhívta

a magyar kormány figyelmét arra, hogy törölje el a Btk. azon rendelkezéseit, amelyek a homoszexuális férfiakat és a leszbikus nőket diszkriminálják.⁶

Az Alkotmánybíróság 2002. évi döntésében az indítványokat az alábbiak szerint tekintette megalapozottnak: „Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a Btk. 199. §-a sérti az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdését, mert objektív ismérvek alapján nem igazolható, így *önkéntes megkülönböztetést tesz a szexuális irányultság szerint* az olyan 18 éven felüli személyek között, akik 14–18 év közötti személyekkel beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatot létesítenek.

Ugyancsak az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésének sérelme miatt *alkotmányellenes a Btk. 200. §-a. Nincs a tárgyilagossá mérlegelés szerint ésszerű oka annak, hogy a szemérem elleni erőszakot és a természet elleni fajtalanságot elkövetők cselekményét – önmagában a szexuális irányultságuk alapján – a törvényhozó különböző bűncselekménynek minősítse, továbbá annak sem, hogy a cselekmény büntetendőségének magánindítványokhoz kötését eltérően szabályozza.*”⁷

9. A közvetlen és közvetett diszkrimináció megkülönböztetésének hiánya

Az Alkotmánybíróság nem tesz különbséget a közvetlen és a közvetett diszkrimináció között. Ezt az állítást megerősíti többek között a *Nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának 1999. évi beszámolója* is. Az ombudsman leszögezi: a 349/B/1994-es határozatból arra lehet következtetni, hogy a *közvetett diszkrimináció* szempontját – vagyis azt, hogy bár egy *jogszabály céljaiban nem*, de *eredményében* irányulhat egy kisebbség ellen – nem tekinti vizsgálándónak.⁸

Az Alkotmánybíróság *szótárából* valóban *hiányzik a közvetett diszkrimináció* fogalma, és a 70/A. § értelmezése kapcsán tett kijelentései is arra mutatnak, hogy a *szabályozás célja, a jogalkotói és jogalkalmazói eljárásban érvényesülő egyenlő kezelés követelménye* az irányadó. Ha az *egyébként egyenlő kezelés eredményében* – pl. tömeges előfordulása révén – *hátrányos egy adott csoportra*, az úgy tűnik, eddig nem képezte vizsgálat tárgyát. Ez a szemlélet persze érthető abból a szempontból, hogy az Alkotmánybíróság normakontrollt végez, és ezért nyilván elsődlegesen a jogalkotást, *magát a normát, a szabályozás jel-*

⁶ Lásd erről TAKÁCS JUDIT: Az intézményesített diszkrimináció vége? *Fundamentum*, 2002. 3–4. sz., 95. p. (Megjegyezzük, hogy a témában a *Fundamentum* említett számában további cikkek olvashatók az ún. meleg-jogokról.)

⁷ A téma újabb magyar irodalmából lásd SZAJBÉLY KATALIN: Közvetlen és közvetett diszkrimináció a nemi erkölcs elleni bűncselekmények szabályozásában. *Magyar Jog*, 2004. 5. sz., 283–291. p.

KOVÁCS VIRÁG: A szexuális irányultság mint a diszkrimináció egyik fajtája és annak jogi értékelése a magyar és uniós joggyakorlatban. *Magyar Jog*, 2003. 8. sz., 484–491. p.

⁸ Beszámoló a Nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről (1999. január 1. – december 31.). Országgyűlési Biztosok Hivatala, 2000, 13. p.

legét és tartalmát ítéli meg. A közvetett diszkrimináció eredménye, hatása pedig elsősorban a jogalkalmazásban derül ki, erre pedig a testületnek nincs közvetlen kompetenciája. Az persze például utólagos normakontroll esetében egy hosszabb idő óta hatályos jogszabályról is kiderülhet az alkalmazás során, hogy más normákkal is egybevetve hatásában, eredményében diszkriminatív valamely homogén csoportra nézve.

Az Alkotmánybíróság alapállását jól tükrözik azok a kitételek, amelyekkel a 70/A. § értelmezését összegzi a különböző határozatokban. A 37/2002. (IX. 4.) AB határozatában többek között leszögezte, hogy a „megkülönböztetés tilalma nem az eredményre, hanem az eljárásra vonatkozik, arra, hogy a jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie. Végezetül idézzük a jogegyenlőség követelményének egyik legfrappánsabb meghatározását a 30/1997. (IV. 29.) AB határozat indoklásából: „Azt jelenti, hogy az állam, mint közhatalom – mint jogalkotó és jogalkalmazó – a jogok és köteleességek megállapítása során köteles az azonos helyzetben lévő jogalanyokat indokolatlan megkülönböztetés nélkül, egyenlőként kezelni.”

10. Az Alkotmánybíróság álláspontja az antidiszkriminációs törvényről

Egy átfogó antidiszkriminációs törvény szükségessége már több éve vita tárgya Magyarországon. A *Fundamentum* c. emberi jogi folyóirat már 1998. évi 1–2. számában írásokat közölt ebben a témában, a 3. szám a Fórum rovata pedig hozzászólásokat közölt az erről a kérdésről rendezett konferenciáról. A hazai problémákat ismerve és tisztában lévén a közeljövő európai elvárásaival a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa 2000 októberében önálló törvénytervezetet dolgozott ki „a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni fellépésről és az egyenlő bánásmód biztosításáról”. (A tervezet később tartalmában kiszélesedett és 2001-ben már „az egyenlő bánásmódról és a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról” szóló törvény normaszövegeként forgott a szakemberek körében.)

A magyar szabályozás hiányosságai miatt több jogvédő civilszervezet az Alkotmánybírósághoz fordult annak megállapítása végett, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése jogalkotói feladatát elmulasztotta, és ezzel alkotmányellenességet idézett elő, mivel nem alkotott átfogó törvényt a diszkrimináció tilalmáról. Az Alkotmánybíróság 45/2000. (XII. 8.) AB határozatában az indítványokat elutasította. Az Alkotmánybíróság azzal érvelt, hogy egyrésztől nincs kifejezett alkotmányi felhatalmazás átfogó diszkrimináció ellenes törvény megalkotására, másrészt pedig a hatályos szabályozás ágazatilag tagolt többszintű rendszerével is eleget tett az állam jogalkotói kötelezettségének. Úgy foglalt állást, hogy a jogrendszer egészének kell a hátrányos megkülönböztetés lehetőségét kizárnia, illetve a hátrányos megkülönböztetés elleni védelem eszközeit és garanciáit megteremtenie.

Azt is elismerte azonban a testület, hogy a szabályozásban *mutatkozhatnak hiányosságok*, előfordulhat, hogy a tagolt szabályozás egyes hátrányos megkülönböztetést megvalósító esetekre nem *tartalmaz rendelkezést*. Az indítvány elutasításából nem vonható le olyan következtetés, hogy a jelenlegi szabályozással a *törvényhozási lehetőségek kimerültek volna*. A *törvényhozó* feladata annak eldöntése, hogy a hátrányos megkülönböztetés megelőzése érdekében, illetve az ellene való fellépés lehetőségeinek biztosítására *milyen eszközöket és milyen szabályozási módot* választ.

Az átfogó külön antidiszkriminációs törvény híveinek egy része *éles kritika* alá vette az Alkotmánybíróság határozatát. Kiemelkedik ezek közül *Halmai Gábor*, aki több írásában is kifejezte egyet nem értését az AB „hátrányos passzivizmusával” szemben.⁹ Véleménye szerint „a magyar Alkotmánybíróság a maga passzivista döntésével nem tett mást, mint az indítványok félreértelmezésével, illetve félreértésével az átfogó diszkrimináció tilalmi *törvény módszertani problémáját* összemosta az Alkotmány és a nemzetközi jogelvek alapján szükséges *antidiszkriminációs eszközök lényegi kérdésével*. Ezzel pedig sem a jogállam céljait szolgálták, hanem *elmulasztották a kínálkozó lehetőségét annak kikényszerítésére*, hogy a magyar törvényhozás teljesítse alkotmányos és nemzetközi kötelezettségét a hátrányos megkülönböztetés – legalább jogi – kiküszöbölésére. Egyet kell értenünk a szerző végkonklúziójával: ha „*nem is alkotmányos vagy nemzetközi követelmény a külön andiszkriminációs törvény megalkotása Magyarországon*, de egy ilyen *jogszabály közelebb vinne minket a saját alkotmányunkban és az általunk elfogadott nemzetközi egyezményekben megfogalmazott kötelezettségek érvényre jutásához*”.¹⁰

Az előző álláspontokból leszűrhető annyi közös elem, hogy *formai értelemben valóban nincs közvetlen alkotmányi kötelezettség egy átfogó diszkriminációs törvény megalkotására*. Az *igazi kérdés az*, hogy a *valódi cél* – a hátrányos megkülönböztetés megszüntetése és az esélyegyenlőség növelése – *milyen jogi és jogon kívüli eszközökkel* érhető el.¹¹ Amennyiben ehhez a törekvéshez egy *átfogó törvény közelebb visz*, akkor azt mindenképpen támogatni kell. Úgy tűnik, hogy a *nemzetközi kötelezettségek* teljesítése is hatékonyabb lehet egy külön törvény megalkotásával. Ezt a törekvést természetesen az AB fenti határozata sem akadályozta illetve akadályozza meg. Csak remélni lehet, hogy az új egységes antidiszkriminációs törvény hatékonyan segíti az egyenlő elbánás elvének tényleges gyakorlati érvényesülését.

⁹ HALMAI GÁBOR: Hátrányos passzivizmus. *Fundamentum*, 2000/4, 70–74. p.

¹⁰ HALMAI GÁBOR: Szükség van-e antidiszkriminációs törvényre Magyarországon? In *Emlékkönyv Bihari Ottó egyetemi tanár születésének 80. évfordulójára*. (Szerk. Petrétai József), Pécs, 2001, 188–189. p.

¹¹ BITSKEY BOTOND – GYULAVÁRI TAMÁS: Kell-e diszkriminációs törvény? *Jogtudományi Közlöny*, 2003, 1. sz., 1. p.

BARNABÁS KISS

EQUAL TREATMENT IN THE PRACTICE OF THE HUNGARIAN
CONSTITUTIONAL COURT

(Summary)

The Hungarian Parliament passed a new unified antidiscrimination act on promoting the equal treatment and equality of the chances after long debates in December 2003. Before it the Hungarian regulation was realized in a more level system which was characterized by the articulation of legal branches. The constitutional provisions were mainly contained in codes of substantive law and procedural acts and are also already contained in them conforming to the rules of the new act. However this model didn't form any unified system on more reasons.

In the Hungarian legal system many legal dispositions prohibited the discrimination before 2003 as well but they didn't define it anywhere. (Only the Labour Code determined the prohibition of indirect discrimination after the acceptance of the European Union norms in 2001.) So it is the Hungarian Constitutional Court's task – starting from the right of the human beings' dignity – to detail the most important conceptual elements of the Hungarian Constitution's Article 70/A with its decisions.

The present study demonstrates in its sections the most important decisions and their most important statements which are in connection with the equal rights, discrimination, giving preferences (positive discrimination) and generally with equal treatment. Significant part of them – besides the international norms – presented basis for the conception of the unified act. Of course this study didn't lose its seasonality, because the knowledge of the Hungarian Constitutional Court's practice is essential currently as well for the judgment of the rules concerning equal treatment.

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK E SZOROZATBAN ÚJABBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI

Tomus LXVI.

- Fasc. 1. *Bató Szilvia*: A magzatelhajtás Békés vármegye törvényszéke előtt (1790–1847) (Szeged, 2004) 30 p.
- Fasc. 2. *Bezdán Anikó*: Egy új szövetkezeti törvény tervezete (Szeged, 2004) 25 p.
- Fasc. 3. *Bobvos Pál*: A termőföldre vonatkozó elővásárlási jog szabályozása (Szeged, 2004) 25 p.
- Fasc. 4. *Soósné Csikós Szilvia*: A kollektív szerződések lefedettségi rátáját meghatározó tényezők (Szeged, 2004) 53 p.
- Fasc. 5. *Fantoly Zsanett*: A vállalkozások büntetőjogi büntethetősége az angolszász jogrendszerben (Szeged, 2004) 26 p.
- Fasc. 6. *Farkas Csaba*: A közbeszerzésekről szóló törvény margójára (Szeged, 2004) 20 p.
- Fasc. 7. *Görög Márta*: A nem vagyoni kártérítés kiterjesztése az általános személyiségi jog megsértésének eseteire (Szeged, 2004) 33 p.
- Fasc. 8. *Hajdú József*: A szociális segélyezés pénzügyi ellátásai az EU tagállamaiban (Szeged, 2004) 81 p.
- Fasc. 9. *Ödön Harka*: Mergers and Acquisitions. (Theoretical and Practical Aspects) (Szeged, 2004) 17 p.
- Fasc. 10. *Heka László*: A horvátok és az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc (Szeged, 2004) 38 p.
- Fasc. 11. *Horváth Szilvia*: A megújuló energiaforrások támogatása szabályozásának kialakulása az Európai Unióban (Szeged, 2004) 34 p.
- Fasc. 12. *Karsai Krisztina*: Az európai elfogatóparancs és az átadási eljárás (Szeged, 2004) 36 p.
- Fasc. 13. *Kovács Judit*: Tanúvédelem és személyi védelem Magyarországon (Szeged, 2004) 41 p.
- Fasc. 14. *Miklós László*: A környezetvédelmi hatóságokról (Szeged, 2004) 31 p.
- Fasc. 15. *Nagy Tamás*: Az amerikai jogelmélet és intézményrendszerének kapcsolata (Szeged, 2004) 38 p.
- Fasc. 16. *Nótári Tamás – Papp Tekla*: Az együtt elhalás problematikája a történetiség és az új Ptk. koncepciójának tükrében (Szeged, 2004) 24 p.
- Fasc. 17. *Révész Béla*: Az állambiztonsági szervek politikológiai kutatásainak kérdéséhez (Szeged, 2004.) 137 p.
- Fasc. 18. *Ruszoly József*: Két adalék az újabb magyar alkotmánytörténelemhez. Az 1849. évi nemzetiségi törvényről és az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezésről – a külföldnek is (Szeged, 2004) 44 p.
- Fasc. 19. *Rúzs Molnár Krisztina*: A mediáció rendszertani és elméleti összefüggései, különös tekintettel munkajogi vonatkozásaira (Szeged, 2004) 82 p.
- Fasc. 20. *Csaba Szilovics*: Die Eigenartigkeiten der steuerlichen Rechtsbefolgung (Szeged, 2004) 22 p.
- Fasc. 21. *Szomora Zsolt*: Az anyagi büntetőjog válaszlai a szervezett bűnözésre (Európai kitekintés) (Szeged, 2004) 24 p.
- Fasc. 22. *Szondi Ildikó*: A lakáspolitikai aktualitása nemzetközi és történeti szempontok alapján (Szeged, 2004) 22 p.
- Fasc. 23. *Zámbo Géza*: A nevelőszülői és a gyermekotthoni gyámság (Szeged, 2004) 25 p.

Tomus LXVII.

- Fasc. 1. *Antal* Tamás: A debreceni népképviselői közgyűlés (1848–1867). Az 1848: XXIII. tc. végrehajtása Debrecenben (Szeged, 2005) 80 p.
- Fasc. 2. *Bezdn* Anikó: A jogi személyiségű halászati szervezetek minősítésének jogi alapkérdései (Szeged, 2005) 28 p.
- Fasc. 3. *Bobvos* Pál: A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés (Szeged, 2005) 23 p.
- Fasc. 4. *Borsodi* Zoltán: A magyar szövetkezeti érdekvédelmi szervek történelmi keresztmetszete (Szeged, 2005) 62 p.
- Fasc. 5. *Fantoly* Zsanett: A vállalkozás vezetőinek felelőssége a német és a francia büntetőjogban (Szeged, 2005) 23 p.
- Fasc. 6. *Farkas* Csaba – *Kasza* Péter Ferenc: A közbeszerzés hazai szabályozásának fejlődése (Szeged, 2005) 29 p.
- Fasc. 7. *Farkas Csamangó* Erika: A géntechnológia agrárjogi aspektusai (Szeged, 2005) 22 p.
- Fasc. 8. *Görög* Márta: Az osztrák nem vagyoni kártérítés alapjai (Szeged, 2005) 26 p.
- Fasc. 9. *József Hajdú*: The legal framework of the Hungarian family protection scheme (Szeged, 2005) 49 p.
- Fasc. 10. *Heka* László: Vallási és politikai konfliktusok a délszláv térségben. Kanun i Lekë Dukagjinit (Az albán szokásjog). (Szeged, 2005) 59 p.
- Fasc. 11. *Szilvia Horváth*: Emissionhandel in der Europäischen Union (Szeged, 2005) 46 p.
- Fasc. 12. *Kiss* Barnabás: Az egyenlő bánásmód követelménye az Alkotmánybíróság gyakorlatában (Szeged, 2005) 17 p.
- Fasc. 13. *Mezei* Péter: A fair use doktrína az amerikai szerzői jogban (Szeged, 2005) 50 p.
- Fasc. 14. *Nagy* Ferenc: A vegyes bűnösségű bűncselekmények egyes dogmatikai problémáiról (Szeged, 2005) 24 p.
- Fasc. 15. *Nagy* Tamás: Jog és irodalom: az előkérdések tárgyalása (Szeged, 2005) 42 p.
- Fasc. 16. *Tamás Nótári* – *Tekla Papp*: Die Problematik des gemeinsamen Todes im Lichte der Geschichtlichkeit und der neuen ungarischen BGB-Konzeption (Szeged, 2005) 23 p.
- Fasc. 17. *Béla Révész*: Documents on the dictatorship and the cold war in the Hungarian archives – the case of RFE (Szeged, 2005) 96 p.
- Fasc. 18. *Schiffner* Imola: A nemzetközi világrend változásai, avagy a vesztfáliai békétől az ENSZ Alapokmányáig (Szeged, 2005) 32 p.
- Fasc. 19. *Siklósi* Iván: A nemlétező szerződések problémája a római jogban és a modern jogokban (Szeged, 2005) 29 p.
- Fasc. 20. *Szomora* Zsolt: Az erőszakos szexuális bűncselekmények az osztrák büntetőjogban (Szeged, 2005) 29 p.
- Fasc. 21. *Szondi* Ildikó: A Délvidék nemzetiségi demográfiai adatai, különös tekintettel a magyarság adataira (Szeged, 2005) 27 p.